

การจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยสำหรับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้าน จังหวัดเลย

Organizing Informal Learning Management for Potential Development of Traditional Weaving Community Enterprises in Loei Province

มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์^{1*} ไทโยโรจน์ พวงมณี^{2*} จารุวัลย์ รักษ์มณี³ อรทัย จิตไธสง⁴ พชรมณ ใจงามดี⁵ ณศิริ ศิริพิริมา⁶

E-mail: marphirom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์และศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้านในจังหวัดเลย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของช่างทอสูงอายุให้มีทัศนคติเชิงบวก เกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเองเกิด “พลังการเปลี่ยนแปลง” ในการขับเคลื่อนและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาตามอัยาศัยควรให้การตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในทุกด้านอย่างเหมาะสม สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยควรดำเนินการทั้งด้านการบริหารหลักสูตรการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ การจัดบรรยากาศ และการประเมินผล โดยมุ่งเน้นการนำเสนอหลักสูตรการเรียนรู้ตามอัยาศัยที่เน้นทักษะและความเชี่ยวชาญทางการทอผ้าและอัตลักษณ์ของกลุ่มซึ่งการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีความเป็นมาตรฐานเป็นส่วนสำคัญเพื่อให้การจัดการศึกษาตามอัยาศัยมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การร่วมมือระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า ผู้ดำเนินการ และผู้ประเมินเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของกลุ่มทอผ้ามากที่สุด ดังนั้นความสำคัญของการนำทฤษฎีและการประยุกต์ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดการพัฒนาและเติบโตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยเนื่องจากการสนับสนุนและการทำงานร่วมกันจะเป็นก้าวสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเติบโตต่อไป

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตามอัยาศัย การพัฒนาศักยภาพ วิสาหกิจชุมชนทอผ้า จังหวัดเลย

Abstract

This article focuses on analyzing and studying informal learning arrangements in local weaving community enterprises in Loei Province to promote the development potential of elderly weavers, fostering positive attitudes, pride in their skills, and recognizing their worth. The "power of change" is essential in driving and creating a lifelong learning society. Informal education should effectively address the target group's specific needs in every aspect. To effectively provide informal education in the weaving community enterprise group in Loei Province, it is crucial to implement a management model that encompasses the management of the learning curriculum, learning resources, organization of the learning environment, and evaluation of outcomes. The learning curriculum should prioritize the presentation of weaving skills and expertise, as well as the group's identity, with a focus on promoting the creation of high-quality standards. Furthermore, it is crucial to foster collaboration among weaving community enterprise groups, operators, and assessors to effectively create a diverse range of curricula that align with the specific requirements and preferences of weaving groups. Therefore, the significance of integrating theory and practice in informal education is evident in the emergence of community weaving enterprises in Loei Province. Providing support and collaboration is crucial in fostering a society that promotes sustainable learning and ongoing development.

Keywords: Informal learning, potential development, weaving community enterprise, Loei province

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁵ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁶ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความนำ

มิติของการเรียนรู้อิสระเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้, การคิดวิเคราะห์, ทักษะต่างๆ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม วิธีคิด และการปฏิบัติงาน นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ (ณภัทรภพ ทองรัตน์ และเด่น ชะเนติยง, 2565) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบนี้ควรตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่ โดยใช้ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงการทำงานและชีวิตประจำวัน สำหรับการเรียนรู้อิสระในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการจริง เวลาที่กำหนด การทดลองปฏิบัติจริง และกระบวนการที่นำไปสู่การปรับใช้ โดยคำนึงถึงลำดับและขั้นตอนตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การเรียนรู้ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้จัดกิจกรรมและวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้ใหม่ ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้อิสระสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้ที่ท้อแท้เป็นอาชีพจึงมีคุณค่าอย่างยิ่ง ช่วยให้พวกเขามีความสุขในชีวิต รู้สึกมีคุณค่า และเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งส่งผลในสามด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมคุณค่า (ปรววรรณ ดวงรัตน์ และ คณะ, 2563)

สำหรับการทอผ้าไม่เพียงแต่เป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดเลยเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นอยู่และประเพณีที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในดินแดนที่เต็มไปด้วยภูมิประเทศที่งดงามและวัฒนธรรมที่หลากหลาย การทอผ้าได้ กลายเป็นศิลปะที่แสดงถึงความรัก ความอดทน และความสามารถในการสร้างสรรค์ของชาวเลย ผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดเลยไม่ เพียงแต่มีความสวยงามในเชิงศิลปะแต่ยังบรรจุเรื่องราว ความเชื่อ และค่านิยมของชุมชนไว้ในแต่ละด้าย แต่ละลายผ้า มันเป็นการ แสดงออกถึงจิตวิญญาณของชุมชน โดยผ่านการใช้สีสัน ลวดลาย และเทคนิคที่เฉพาะตัว ซึ่งไม่เพียงแต่สะท้อนถึงธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงภูมิปัญญา ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของพวกเขา นอกจากนี้ การทอผ้ายังเป็น แหล่งรายได้สำคัญสำหรับชุมชนในจังหวัดเลย ช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาวิถีชีวิตและเสริมสร้างเศรษฐกิจในท้องถิ่นได้ การทอผ้าไม่ เพียงแต่ช่วยให้ผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทและเป็นแหล่งรายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษาและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปะการ ทอผ้าที่มีค่าในที่สุด การทอผ้าในจังหวัดเลยไม่เพียงแต่เป็นการส่งต่อภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมความสามัคคี และรักษาวัฒนธรรมที่ยั่งยืน การทอผ้าพื้นบ้านจึงไม่เพียงเป็นเรื่องของศิลปะและการ ทำงานเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนสำคัญของชีวิตและวัฒนธรรมที่ชาวเลยภาคภูมิใจและต้องการรักษาไว้สืบต่อไป

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ที่ศึกษากลุ่มทอผ้าในจังหวัดเลย (อ้อต ดองหวาน, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563) พร้อมทั้งการประชุมระดมสมองในปี 2563 ภายใต้โครงการวิจัยของคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร่วมกับโครงการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ผลการวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์โดย ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ (2567) ระบุถึงปัญหาหลากหลายที่ช่างทอ ผ้าในจังหวัดเลยต้องเผชิญ หนึ่งในปัญหาหลักคือช่างทอมีอายุเพิ่มขึ้นซึ่งทำให้การเรียนรู้และปรับตัวกับเทคนิคใหม่ๆ เป็นไปด้วยความ ยากลำบาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความไม่คล่องตัวในการใช้เทคโนโลยีและทักษะดิจิทัล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการทำตลาดใน ยุคสมัยใหม่ ผลผลิตผ้าทอที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้อย่างเพียงพอที่มีสาเหตุหลักมาจากการควบคุมคุณภาพ ผลิตภัณฑ์และการออกแบบที่ไม่ตรงกับความต้องการของลูกค้า ความไม่พร้อมในการเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ นั้นส่งผลต่อการปรับตัวตาม แนวโน้มของตลาดที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาายังได้แสดงให้เห็นถึงการขาดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมี ประสิทธิภาพในสถานที่ทอผ้า ซึ่งส่งผลให้ช่างทอมีทักษะที่จำกัดและไม่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยเป็นก้าวสำคัญที่ช่วย ผลักกระบบการศึกษาเดิม ๆ ให้เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นไปกับการนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยที่เป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดเลย และภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หลักการและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยเป็นวิธีการที่ให้โอกาสแก่บุคคลใน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะตามความสามารถและความพอใจของตนเอง โดยการให้เสริมสร้าง ความเข้าใจและความสามารถในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการและอุปนิสัยจากอุตสาหกรรมทอผ้า มิติของการเรียนรู้มีความ หลากหลายและไม่จำกัดเฉพาะในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังสามารถเกิดขึ้นได้จากการศึกษานอกระบบและการเรียนรู้ตามอัยาศัย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากบุคคลเอง สามารถเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แม้ว่าบุคคลนั้นอาจไม่มีความ ต้องการที่จะเรียนรู้ แต่การใช้ชีวิตประจำวันของบุคคลนั้นต้องเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนั้น บุคคลจำเป็นต้อง นำการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด การเรียนรู้ตามอัยาศัยจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตซึ่ง มีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ โดยช่วงวัยที่มนุษย์เกิดการเรียนรู้ ไม่ได้จำกัดเฉพาะในระบบโรงเรียนเท่านั้น (ปรววรรณ ดวงรัตน์ และ คณะ, 2563) ผ่านการสัมผัสกับผู้คน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ แพลตฟอร์มออนไลน์มนุษย์จึงมีศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในหัวข้อที่ตนสนใจได้ด้วย

การดู อ่าน ฟัง การเรียนรู้ด้วยตนเองนี้เป็นวิธีหนึ่งที่มีมนุษย์เลือกศึกษาตามความสนใจ ความถนัด หรือความต้องการเพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามสำหรับผู้กลุ่มสูงอายุอาจพบกับอุปสรรค ในการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง (Palanithurai & Seerangarajan, 2018) เนื่องจากข้อจำกัดทางการทำงาน การเดินทาง อายุ หรือสุขภาพ (Bandura & Walters, 1977) ทำให้พวกเขายังคงปฏิบัติตามวิธีเดิมๆ แม้ว่าตลาดและความชอบของผู้บริโภคจะเปลี่ยนไป การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสามารถเพิ่มความรู้และความเข้าใจจะช่วยให้สมาชิกชุมชนมีทิศทางการปฏิบัติที่ชัดเจน (เบญจนาศิริวัฒน์ ไกรทิพย์ และเทอดเกียรติ แก้วพวง, 2564) ดังนั้นการเข้าถึงการศึกษาและโอกาสในการพัฒนาจากภาครัฐหรือเอกชนจึงสำคัญสำหรับการเพิ่มรายได้ คุณภาพชีวิต และความมั่นคงในอาชีพ (บุศรา นิยมเวช, 2563)

ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ระบบผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการทอผ้าสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเลย จำเป็นต้องมีการเข้าใจและปฏิบัติตามองค์ประกอบของโปรแกรมการเรียนรู้ตามอัยาศัย วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ กลุ่มผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาของการเรียนรู้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และ วิธีการประเมินผล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน (วรรณวีร์ ภิรมพศเตโชดม และ คณະ, 2566) การศึกษานี้มุ่งเน้นทบทวนแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบอัยาศัยซึ่งเป็นการศึกษานอกสถานศึกษา ทว่าในบริบทนี้ การจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยหมายถึงการตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่มีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการกำหนดเงื่อนไข กฎระเบียบ และแนวทางการทำงานร่วมกัน เพื่อความยั่งยืนของกลุ่มเพื่อการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยสำหรับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้านจังหวัดเลย

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามอัยาศัยและการเรียนรู้ระบบของกลุ่มทอผ้า

การเรียนรู้ตามอัยาศัย (informal education) เป็นกระบวนการที่บุคคลนำเสนอเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง ค้นหาทรัพยากร และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้สอนแบบดั้งเดิม ผู้เรียนจะควบคุมและนำทางการเรียนรู้ของตนเองตลอดกระบวนการ ส่วนการเรียนรู้ระบบ (Informal learning) หมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ผ่านการทำงาน การเล่น หรือกิจกรรมอื่นๆ โดยไม่มีโครงสร้างการศึกษาแบบเป็นทางการ การเรียนรู้ไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าและมักไม่ได้รับการยอมรับในรูปแบบวุฒิการศึกษา นิยามของการเรียนรู้ตามอัยาศัย คือ การเข้ามาส่วนร่วมในการเรียนรู้กับผู้จัดการที่เป็นหน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทอผ้าให้มีความก้าวหน้าทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้เข้ามาเรียนเป็นสมาชิกกลุ่มที่เข้ามาร่วมเรียนรู้อย่างมีความสุขและพร้อมจะนำความรู้ใหม่ไปพัฒนางานของตนเองให้มีคุณภาพ ในด้านการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการต่าง ๆ ที่มีงบประมาณจากภาครัฐหรือสถาบันการศึกษาสนับสนุน โดยก่อนลงพื้นที่เข้าไปส่งเสริมและพัฒนาผู้ดำเนินการมีลงพื้นที่สำรวจความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์สภาพและปัญหาที่กลุ่มประสบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินการ พฤติกรรมปฏิบัติงาน และคุณภาพของผ้าทอที่เปลี่ยนไปทั้งรูปแบบและเนื้อหาที่แฝงอยู่บนพื้นผ้า ในส่วนของกลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกกลุ่มมีการนำภูมิปัญญาด้านการทอผ้ามาสร้างคุณค่าและมูลค่าผ่านการผลิตและการจำหน่ายให้กับผู้สนใจที่ต้องการใช้ผ้าในการนำไปประดับตกแต่งร่างกายหรือนำไปตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยสมาชิกกลุ่มมีทักษะการทอ การออกแบบลวดลาย และการย้อมสี โดยที่การตั้งกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ของกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านนั้น ๆ ซึ่งมีหลายทฤษฎีที่ใช้ในการเรียนรู้ตามอัยาศัยได้แก่ การสร้างความรู้แบบคอนสตรัคติวิสต์ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ของ Knowles ผ่านแบบจำลอง 3 รูปแบบได้แก่ แบบจำลองของ Knowles แบบจำลองการเรียนรู้ตนเองของ Gibbons และแบบจำลองการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential Learning Model ของ Kolb) ผ่าน 4 ขั้นตอนย่อยเริ่มจาก การมีประสบการณ์โดยตรง การสังเกต การสรุปแนวคิด และการทดลองใช้ กล่าวได้ว่าการเรียนรู้ตามอัยาศัยและการเรียนรู้ระบบจึงเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong learning) ที่สามารถช่วยให้บุคคลพัฒนาทักษะ ความรู้ และความเข้าใจที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตและการทอผ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน เกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และส่งเสริมให้ช่างทอเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีความคิดสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น

การศึกษาตามอัยาศัย เน้นให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น สามารถเลือกและตัดสินใจเองได้บนพื้นฐานของบูรณาการกับการดำรงชีวิต และตอบสนองการดำรงชีวิตอย่างเป็นระบบ เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พึงประสงค์ ผ่านแนวคิดสำคัญของการจัดที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนในทุกๆ ด้านเพื่อนำไปสู่การออกแบบระบบกิจกรรมหรือ โครงการเรียนรู้ได้อย่าง

เหมาะสม (จิราภรณ์ จันทรโณม และสุวิมล ทองปั้น, 2563) การศึกษาตามอรรถาธิบายแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1) ความรู้พื้นฐานสายสามัญ 2) ความรู้และทักษะอาชีพ และ 3) ความรู้ทั่วไป (บุศรา นิยมเวช, 2563) สำหรับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าเป็นการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายประเภทอาชีพที่กลุ่มต้องการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานด้านการทอผ้า สำหรับรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายที่มีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายนั้นมืองค์ประกอบที่แตกต่างจากทั่วไป (คมกฤษ จันทรขจร, 2551) เพราะเนื่องจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าเป็นผู้สูงอายุและไม่ได้เป็นการเรียนเพื่อการได้ประกาศนียบัตร ดังนั้นควรจัดองค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายของผู้สูงอายุ 2) พื้นที่เรียนรู้ 3) ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ 4) ปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ 5) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ 6) กิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ 7) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ และ 8) วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ (ปรวพรรณ ดวงรัตน์ และคณะ, 2563) ซึ่งการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรนั้นควรเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ในกรณีของการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุและมีข้อจำกัดต่างๆ จำเป็นต้องระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อหาเนื้อหา ประเด็นกระบวนการ ระยะเวลา และผลการจัดการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นจากกลุ่มที่เกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับ พรบรีณัน เขมาภรณ์ และอภิชาติ เสนะนันท์ (2566) ที่พบว่า การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรที่มีเนื้อหาเรื่องราวหรืออาชีพที่อยู่ในท้องถิ่น จะต้องนำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร เพื่อที่จะได้มีการแก้ปัญหาและพัฒนาปัญหาหรือความต้องการของชุมชนที่ต้องการเข้าไปจัดกระบวนการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายสำหรับผู้สูงอายุในกลุ่มวิสาหกิจทอผ้า เน้นให้ผู้เรียนคือช่างทอที่ผ่านการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของตนเองเพื่อกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นผ่านองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้น ผ่าน ความรับผิดชอบและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ การค้นหาและเลือกทรัพยากร การกำหนดวิธีการเรียนรู้ และการประเมินผลของตนเองที่มีการกระตุ้นแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การสร้างและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่เรียน เช่น เพื่อน ผู้เชี่ยวชาญ หรือชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อรองรับการเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง โดยผสมผสานการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ สร้างสื่อการเรียนรู้ และการสื่อสารกับผู้อื่นในเครือข่ายการเรียนรู้ และการประเมินผลที่หลากหลายการประเมินผลการเรียนรู้จากการประเมินจากผลงาน การสะท้อนความคิด และการประเมินผลจากตนเองและผู้อื่น และการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเน้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไม่จำกัดอายุหรือสถานที่

2. ความสำคัญของการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายเกิดจากเป็นการพัฒนาจาก Pedagogy และ Andragogy ที่เน้นการเรียนรู้ที่นำโดยครูและนำโดยผู้ใหญ่ตามลำดับ ในขณะที่ Heutagogy เน้นการเรียนรู้ที่นำโดยตัวผู้เรียนเอง สนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีอิสระในการเรียนรู้ และช่วยให้พวกเขาพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้เพื่อชีวิต (lifelong learning) และการเรียนรู้เพื่อค้นหา (self-determined learning) ซึ่งมีความสำคัญได้แก่ เสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้เอง มีอิสระและความรับผิดชอบ พัฒนาทักษะและนิสัยที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ตามอรรถาธิบายมีความสำคัญและประโยชน์อย่างมากทั้งเด็ก นักเรียน วัยทำงาน วัยชรา องค์กร สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนทอผ้าต่างๆ และวัฒนธรรมการทอผ้าและช่างทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมซึ่งการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายสามารถกระตุ้นนวัตกรรมและการประกอบการท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนผ่านทักษะและความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เพราะการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายช่วยให้ช่างทอผ้าสามารถเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาและเทคนิคการทอผ้าแบบดั้งเดิม พร้อมทั้งสำรวจและผสมผสานวิธีการใหม่ๆ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มมูลค่าและตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าท้องถิ่น ส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมการทอผ้าไปพร้อมกับการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดร่วมสมัย จึงมีประโยชน์และสำคัญสำหรับการพัฒนาบุคคลและสังคมในยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน

3. การศึกษาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ้าทอและความท้าทายและโอกาส

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลยุทธ์หลักในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นและเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) ซึ่งชี้ว่าการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะสามารถเกิดขึ้นผ่านการสังเกตและการเลียนแบบ (Porter, 1998) นอกจากนี้ ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (ชุมชนทอผ้าพื้นบ้านมีทั้งความท้าทายและโอกาสที่สำคัญในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ความท้าทายหลักคือการปรับตัวเข้ากับตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งรวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ และการแข่งขันกับสินค้าจากต่างประเทศ (Bessière, 1998) อย่างไรก็ตาม ชุมชนทอผ้าพื้นบ้านยังมีโอกาสในการสร้างสินค้าที่มีเอกลักษณ์และสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมและตัวตนของชุมชน (Ray, 1998)

จากข้างต้นจึงเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในศิลปะและงานฝีมือดั้งเดิม จึงบทบาทอย่างมากในการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลย ที่กำลังประสบปัญหาหลายด้านทั้งอายุ กระแสสังคม ทิศทางของการพัฒนาผ้าทอหัตถ์วัฒนธรรมชาติ ทดแทนการใช้สารเคมีที่สร้างมลพิษแก่ช่างทอและสิ่งแวดล้อม ภาวะมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและ ยุคผู้สูงอายุ นโยบายของภาครัฐ และแนวโน้มของการตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การถ่ายทอดความรู้และทักษะในการทอผ้า ซึ่งเป็นหนึ่งในศิลปะและงานฝีมือดั้งเดิมของประเทศไทย สืบทอดมายาวนาน ผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการนี้ ช่างทอผ้าและ ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันได้อย่างอิสระ โดยไม่จำกัดอยู่ในกรอบการศึกษาแบบดั้งเดิม (Nonaka & Takeuchi, 2007) เพราะการทอผ้าไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกถึงความงามในด้านศิลปะเท่านั้น แต่ยังเป็นการสื่อถึงวัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน การเรียนรู้ตามอัธยาศัยในด้านนี้จึงมักเกี่ยวข้องกับการสั่งสมประสบการณ์จากผู้รู้และการ ปฏิบัติจริงซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและเข้าใจถึงความหมายและเทคนิคต่างๆ ในการทอผ้าซึ่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในหมู่ ช่างทอผ้าไทยเป็นกระบวนการที่สำคัญในการรักษาและพัฒนาทักษะการทอผ้า ผ่านการสืบทอดความรู้จากหนึ่งรุ่นสู่อีกรุ่น ซึ่งเป็น รูปแบบการเรียนรู้ที่ทั้งเป็นมรดกวัฒนธรรมและเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ทั้งเป็นมรดกวัฒนธรรม และเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ อีกทั้งช่วยให้ช่างทอผ้าสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้ดีขึ้น โดย การนำเทคนิคใหม่ๆ หรือการออกแบบลวดลายใหม่ๆ เข้ากับงานทอผ้า การผสมผสานระหว่างความรู้ดั้งเดิมและนวัตกรรมสร้างสรรค์ จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้านของไทยสามารถยืนหยัดและเจริญเติบโตในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การ เรียนรู้ตามอัธยาศัยในศิลปะและงานฝีมือดั้งเดิม เช่น การทอผ้า ไม่เพียงแต่เป็นวิธีการสำคัญในการรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่สร้างความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อีกด้วย และ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

การจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลย

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลย

กรณีวิสาหกิจชุมชนทอผ้าสามารถบูรณาการการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในหลายด้านเพื่อให้กิจกรรมและการดำเนินงานมีความเหมาะสมมากที่สุดโดยมี การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ สภาพภูมิประเทศของจังหวัดเลย ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม เกี่ยวกับผ้าทอและฝ้าย สร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างในชุมชนที่ส่งเสริมให้ทุกคนแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการทอผ้า รวมถึง การจัดตั้งกลุ่มเรียนรู้หรือวงเสวนาเพื่อให้ช่างทอมีโอกาสในการเรียนรู้จากกันและกัน ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบผสมผสาน นำเอาทักษะ ดั้งเดิมและความรู้ใหม่ๆ เข้าด้วยกันผ่านการสอนแบบปฏิบัติการ การสาธิต การเรียนรู้ผ่านวิดีโอ และการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้ช่างทอได้เรียนรู้ในแบบที่ตนเองสะดวก จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนให้ชุมชนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ การออกแบบผลิตภัณฑ์หรือการตลาด ส่งเสริมให้มีการอัปเดตความรู้อย่างสม่ำเสมอ (Lock, et al., 2021) การเชื่อมโยงกับตลาดและลูกค้าให้ช่างทอมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการและแนวโน้มของตลาด รวมถึงการสร้าง เครือข่ายกับผู้ซื้อและผู้จำหน่าย เพื่อเพิ่มโอกาสในการขายผลิตภัณฑ์ มุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความยั่งยืน สอนช่างทอให้ใช้วัสดุที่ยั่งยืน และแนะนำวิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ในผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืน มีการ ประเมินผลและการติดตามผล ทำการประเมินผลการเรียนรู้และผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ช่างทอและชุมชนสามารถเห็น ความก้าวหน้าและแนวทางในการปรับปรุงช่วยเพิ่มศักยภาพในการผลิต นวัตกรรม และการตลาด ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของ ชุมชนและวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว

ทั้งนี้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้กับกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าชุมชนนั้นต้องจัดให้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างการจัด อบรมหรือการเรียนรู้ทั่วไปโดยต้องปรับให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานในเนื้อหาความรู้ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เข้าเรียนรู้ สำหรับ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ Gagne ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การดึงดูดความสนใจ และแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ 2) การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิม 3) การนำเสนอเนื้อหาสาระใหม่ และให้แนวทางการเรียนรู้ 4) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงผล การเรียนรู้ที่ได้รับจากบทเรียนในรูปแบบต่าง ๆ 5) การให้ข้อมูลย้อนกลับ 6) การประเมินผลการเรียนรู้ 7) การส่งเสริมความแม่นยำ และการถ่ายโอนการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักการนำเสนอเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อ จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาสาระได้ดี รวดเร็ว และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้นาน (วรรณวีร์ ภิรมพศเตโชดม และ คณะ, 2566) ส่วนหลักสูตรที่ผู้จัดการเรียนรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า นั้น จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับ บริบทและความต้องการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาให้ผ้าทอมีคุณภาพตั้งแต่ต้นทางไปจนถึงปลายทาง ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรการ เรียนรู้ตามอัธยาศัยมีดังนี้ 1) หลักสูตรการปลูกฝ้าย 2) หลักสูตรการแปรรูปเส้นใย 3) หลักสูตรการย้อมสีธรรมชาติ 3) หลักสูตรการ

สร้างลวดลาย 4) หลักสูตรการทอ 5) หลักสูตรการบริหารจัดการกลุ่ม 6) หลักสูตรการตลาดและการประชาสัมพันธ์ 7) หลักสูตรการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาครัฐและส่วนของเอกชน สำหรับรูปแบบของการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในแต่ละหลักสูตรนั้นสามารถกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ดังนี้

1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการเติมเต็มความรู้เดิมสู่เป็นการเสริมสร้างให้มีการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่ รูปแบบการผลิตใหม่ วิธีการใหม่ กระบวนการใหม่ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการประกอบอาชีพของตนเอง เพื่อให้การเรียนรู้มีความยั่งยืน สามารถสร้างรายได้บนฐานของความใส่ใจชุมชน มีการเชื่อมโยงเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมกับการใช้และการพัฒนาทรัพยากรที่อยู่ในพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพ และมีการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาช่วยในการเรียนรู้และพัฒนาด้วย (ไพฑูริย์ ผิวผาง, 2561) โดยวิทยากรจะเป็นผู้จัดกระบวนการพัฒนา มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับผู้เรียนที่เข้ามาเรียน เช่น การเตรียมวัสดุ และการย้อมสีธรรมชาติ การออกแบบลาย การทอ พร้อมกับการทดลองปฏิบัติการเพื่อให้ปัญหาที่ผู้เรียนประสบได้คลายเป็นตัวเอง

1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอาชีพ เป็นการอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ การผลิต งบประมาณ การตลาดและการประชาสัมพันธ์และภาคปฏิบัติ รวมถึงการผลิตและเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ (น้ำฝน ก้นมา, ลำไย สีหามาตย์ และวิลาวัลย์ สมยาโรน, 2565)

อย่างไรก็ตามรูปแบบดังกล่าวสามารถช่วยขับเคลื่อนและส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัยยาศัยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน ที่ต้องมีการใช้ความรู้เป็นฐาน เพื่อให้ทำให้คนมีความรู้มีทักษะและความสามารถ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า จึงต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้ 1) การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ เพื่อการสร้างการจดจำเนื้อหาการเรียนรู้ มีการดูแลเรื่องแสง เสียง อุณหภูมิให้เหมาะสม สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ควรสร้างความรู้สึกรักชีวิตชีวา มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่ทันสมัย และพื้นที่ที่ส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2) การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยบนพื้นที่การเรียนรู้ตามอัยยาศัยที่คืนันควรมีบรรยากาศที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ให้อยากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจัดพื้นที่การเรียนรู้ควรคำนึงถึงบรรยากาศของความผ่อนคลาย มีความเงียบสงบเป็นส่วนตัว มีความอิสระ ที่หรือมีดนตรีบรรเลงเบา ๆ เพื่อสร้างสุนทรีย์ในการเรียนรู้ มีบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจ คิด หรือเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโดยปราศจากการบังคับ บรรยากาศอบอุ่น เป็นมิตร เต็มไปด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีการให้คำแนะนำปรึกษาตลอดการเรียนรู้ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีบรรยากาศท้าทาย ที่มีการกระตุ้นให้เสริมแรงให้เกิดความกระตือรือร้น และสร้างความมั่นใจในการลงมือปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และมีบรรยากาศแบ่งปัน ที่ทุกคนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์ได้ ส่วน 3) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ด้วยการรวมกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกันมาปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันประสบการณ์ที่แตกต่าง รวมถึงร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลในสังคม โดยการสร้างกลุ่มหรือเครือข่ายให้เกิดขึ้นนั้น 4) การนำวิทยากรที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มมาให้ความรู้ เพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินการทั้งต้นทางที่เดียวเนื่องจากการปลูกฝ้ายเพื่อการเตรียมเส้นใยไว้เป็นวัสดุสำหรับการทอผ้าในอนาคต ซึ่งกลุ่มผู้เรียนรู้จะได้รับความรู้ในทุกขั้นตอนของต้นแบบ โดยกิจกรรมการพัฒนาจะต้องกระตุ้นและหนุนเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

2. หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัยยาศัยการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า

ภายหลังจากการตั้งเป้าหมาย การวางแผนการเรียนรู้ ของการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลย การดำเนินการต่อไปคือ การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับสภาพของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยผ่านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าเป็นกลุ่มชาวบ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน และผู้สูงอายุ ที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ามาสร้างรายได้ให้กับช่างผู้ทอ และทำให้วัฒนธรรมการทอผ้าคงอยู่กับชุมชนตลอด กล่าวได้ว่ากลุ่มวิสาหกิจทอผ้าชุมชนถือเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนช่วยให้ประชาชนในกลุ่มมีงานทำเพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (พัชรินทร์ เครือเทพ, 2559) การพัฒนาและการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีมาตรฐานผลิตภัณฑ์นั้นสามารถทำได้โดยการให้ความรู้ตั้งแต่การเตรียมเส้นใย การย้อมสี เช่นเดียวกับการทำความเข้าใจคำว่า “อัตลักษณ์” เพื่อที่จะนำสิ่งที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์มาเชื่อมโยงกับการออกแบบสร้างสรรค์ผ้าทอให้มีลักษณะพิเศษ เหล่านี้จึงล้วนต้องใช้รูปแบบการเรียนรู้เฉพาะที่มีทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติการเข้ามาหนุนเสริม (บุษบา หินเธาว์ และคณะ, 2566) เช่นเดียวกับการเรียนรู้เกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ทรัพยากรทางปัญญา รากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถนำมาผสมผสานและสร้างเป็นนวัตกรรมใหม่ขึ้นมาผ่านกระบวนการปฏิบัติการผลิตต้นแบบสำหรับการนำไปพัฒนางานต่อไป (ลิตา พิมพ์ และคณะ, 2566) หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้มีดังนี้ 1) การจัดการศึกษาเท่าที่บุคคลพึงรับได้ 2) ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง 3) บูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต 4) สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งเนื้อหาความรู้ บุคลากรที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่น

(จิราภรณ์ จันทน์โหม และสุวิณ ทองปั้น, 2563) เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยผู้จัดกิจกรรมต้องเน้นความยืดหยุ่น และมีความหลากหลายของเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ เกิดความเครียด ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการจึงต้องเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มทอผ้าในฐานะผู้เรียนสำหรับการนำความรู้ไปพัฒนางานให้มีคุณภาพต่อไป

อย่างไรก็ดีการเรียนรู้ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการที่จะเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกในการเดินทางออกนอกพื้นที่ไปเรียนรู้หรือเนื้อหาที่เรียนไม่สอดคล้องกับที่ตนเองต้องการพัฒนาอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการนั่งหรือทำกิจกรรมที่ไม่ถนัดนาน ๆ ก็อาจส่งผลทำให้เกิดปัญหาทั้งร่างกายและจิตใจจากการเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ นั่น อย่างไรก็ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความกระตือรือร้นและสนใจในการเรียนรู้ แสดงออกซึ่งความรู้สึกรักชอบและเอาใจใส่ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้ประสบในแต่ละวันของการดำเนินชีวิตสร้างทัศนคติเชิงบวกให้เกิดขึ้นต่อตนเอง สร้างความภาคภูมิใจและเกิดการมองเห็นคุณค่าที่มีและศักยภาพของตนเอง สิ่งนี้จะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการเป็น "ภาระ" ให้เป็น "พลัง" ในการขับเคลื่อนและการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี (ปวรธรรม ดวงรัตน์ และคณะ, 2563) ก่อนการจัดกิจกรรมจำเป็นต้องลงพื้นที่เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน และสนทนากลุ่มเพื่อการค้นหาความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก่อนที่จะไปจัดกระบวนการเรียนรู้ นับว่ามีความสำคัญที่จะทำให้ได้เนื้อหา ระยะเวลาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุที่อาจมีปัญหาด้านร่างกายและจิตใจ ก่อนการดำเนินการสร้างหลักสูตรอบรมและพัฒนานั้นต้องทำการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำผลสรุปที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมาบริหารงาน มีการประสานงานกับวิทยากร ส่วนด้านหลักสูตร มีองค์ประกอบย่อยได้แก่ เนื้อหาสัมพันธ์กับการใช้ชีวิต สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก มีความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยที่หลักสูตรต้องยืดหยุ่น มีการปรับปรุงมาแล้วอย่างต่อเนื่อง ด้านการเรียนการสอน มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี มีสื่อการสอนเหมาะสมและทันสมัย มีการกำหนดปัญหาและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา กำหนดโจทย์ปัญหาที่แตกต่างกัน ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและวิเคราะห์ปัญหาเป็นเกณฑ์การประเมินผล ซึ่งจะต้องจัดหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษา หรือวิทยากรในพื้นที่ (ณภัทรภพ ทองริน และเด่น ชะเนติขันธ์, 2565)

1) โครงสร้างของหลักสูตรการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า

สำหรับหลักสูตรการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการระยะสั้นนั้น ต้องมีการวางแผนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้และทัศนคติที่ผู้ดำเนินการตามโครงการต้องพิจารณามี 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านหลักสูตร 3) ด้านการเรียนรู้ 4) ด้านแหล่งเรียนรู้ 5) ด้านการจัดบรรยากาศของสถานที่ 6) ด้านการประเมินผล อนึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ได้แก่ งานวิจัยของพรปรีณัน เขมาภรณ์ และอภิชาติ เลนะนันท์ (2566) ได้พัฒนาหลักสูตรการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงคำของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาย้อย พบว่าจำเป็นต้องมีการออกแบบหลักสูตรที่ชัดเจนโดยมีการกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล เช่นเดียวกับหลักสูตรต้องมี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมาย 4) โครงสร้างเวลาเรียน 5) แผนการจัดการเรียนรู้ 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 7) การวัดผลและประเมินผล

2) หลักสูตรการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า

สำหรับหลักสูตรการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เหมาะสมผ่านการอบรมให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลย ประกอบด้วย 14 หลักสูตรดังนี้

- (1) หลักสูตรการเรียนรู้ฝ้ายและการปลูกฝ้ายสำหรับนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้า และอนุรักษ์พันธุ์ฝ้ายพื้นเมือง
- (2) หลักสูตรการแปรรูปเส้นใยฝ้ายเพื่อมาตรฐานก่อนการทอและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้า
- (3) หลักสูตรการพิจารณาและการตรวจสอบวัตถุดิบ เครื่องมือและอุปกรณ์ก่อนการทอผ้าให้ได้มาตรฐาน
- (4) หลักสูตรการย้อมสีธรรมชาติและสีเคมีที่มีคุณภาพและยอมรับได้ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
- (5) หลักสูตรการออกแบบลวดลายผ้าทอด้วยการมัดหมี่ลวดลายอัตลักษณ์จังหวัดเลย
- (6) หลักสูตรการออกแบบเทคนิคการทอผ้าให้มีลวดลายแบบใหม่และสร้างสรรค์
- (7) หลักสูตรการทอผ้าแบบผสมผสานเทคนิควิธีการมัดหมี่ผสมผสานกับขีด
- (8) หลักสูตรการตรวจสอบคุณภาพผ้าทอมือและการแก้ปัญหาจากกระบวนการทอ

- (9) หลักสูตรการเตรียมผ้าทอสำหรับการจำหน่ายที่ตามอัตลักษณ์องค์กร
- (10) หลักสูตรการตลาดการขายและการประชาสัมพันธ์ผ้าทอมือ
- (11) หลักสูตรพฤติกรรมผู้บริโภคและตลาดผ้าทอ
- (12) หลักสูตรการสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ให้กับผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าทอ
- (13) หลักสูตรการออกแบบและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ
- (14) หลักสูตรการจัดการพื้นที่ร้านและพื้นที่แสดงผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อสร้างจุดขาย

3. การติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า

การติดตามและการประเมินผลการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์เป็นขั้นตอนสุดท้ายจะช่วยให้ผู้จัดกระบวนการทราบถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปจัดกระบวนการพัฒนาทั้งความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติการและผลผลิตที่เกิดขึ้นระหว่างและหลังการเรียนรู้เพื่อทราบความก้าวหน้าผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการติดตามและการประเมินอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทราบถึงผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมว่าสำเร็จหรือไม่อย่างไร อันจะนำมาสู่การพัฒนาและการปรับปรุงโครงสร้างจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป สอดคล้องกับ ปราริณา อาษาธิ (2565) ที่พบว่า การติดตามและการประเมินโครงการจัดการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์จะช่วยให้ในการพัฒนาปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านพัฒนาอาชีพ ให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพทอผ้า สามารถประกอบอาชีพและสร้างรายได้จากอาชีพทอผ้าต่อไป วรณวีร์ ภิรมพศเตโชดม และคณะ (2566) กล่าวว่า สามารถประเมินจากการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติการ โดยการติดตามประเมินผลต้องมีความยืดหยุ่นไปตามบริบทของกลุ่มผู้เรียน อย่างไรก็ตามการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์นั้น ควรดำเนินการร่วมกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในฐานะผู้เข้ารับการพัฒนาและผู้ประเมินนั้นอาจเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีการติดต่อประสานไปเพื่อให้เข้าร่วม สำหรับการประเมินโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ในบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่ลงไปจัดกิจกรรม มีประเด็นดังนี้

- 1) การติดตามและประเมินโครงการ โดยมีประเด็นการประเมินดังนี้ 1) ด้านบริบทของโครงการ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนา วัตถุประสงค์ของโครงการ 2) ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ 3) ด้านกระบวนการของโครงการ ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการติดตามและประเมินผล ด้านแก้ไขปรับปรุง และด้านการดำเนินงาน
- 2) การติดตามและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการดำเนินการ เป็นการลงพื้นที่ไปติดตามและประเมินการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม โดยมีการใช้เครื่องมืออย่างหลากหลายในการให้ได้ข้อมูลการสะท้อนกลับและการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย 1) ด้านการบริหารจัดการ ที่ประกอบด้วย การบริหารจัดการคน งานและงบประมาณ โดยสร้างเกณฑ์ขึ้นมาที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่พัฒนา และ 2) ด้านกระบวนการดำเนินการ เป็นการลงพื้นที่ไปติดตามและประเมินการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม โดยมีการใช้เครื่องมืออย่างหลากหลายในการให้ได้ข้อมูลการสะท้อนกลับ ผลกระทบทางสังคม และการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยเพื่อมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพช่างทอสูงอายุเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในศักยภาพของตนเองเกิดพลังขับเคลื่อนสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาทักษะการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณภาพสูง การใช้หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของช่างทอและส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในกระบวนการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้จะช่วยให้กิจกรรมเหล่านี้ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้นโดยเน้นทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานทอผ้าเพื่อให้ช่างทอผ้าสามารถพัฒนาศักยภาพและนำความรู้ไปใช้ในการผลิตผ้าทอที่มีคุณภาพสูงสุด ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์จึงไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาช่างทอ การรักษาและพัฒนาศิลปะการทอผ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับวัฒนธรรมการทอผ้าและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลยให้คงอยู่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของช่างทอผู้สูงวัยสำหรับการดำเนินชีวิตและการทอผ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คมกฤษ จันทร์ขจร. (2551). การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ปรินญาณินพนธ กศ.ด. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิราภรณ์ จันท์โหม และสุวิณ ทองปั้น. (2563). ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมกับแนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*. 20(2), 185-196.
- ณภัทรภพ ทองริน และ เต็น ชะเนติยง. (2565). รูปแบบการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพรูปแบบปกติวิถีใหม่ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตลาดพร้าว. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*. 7(4), 265-277.
- ไทยโรจน์ พวงมณี, มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์ และ จารุวัลย์ รักษ์มณี (2567). การขับเคลื่อนและการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมือพื้นบ้าน จังหวัดเลยของ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยในฐานะมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*. 19(67), 1-15.
- น้ำฝน กันมา, ลำไย สีหามาตย์ และวิลาวัลย์ สมยาโรน. (2565). รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอาชีพสำหรับการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. *วารสารพิภูล*. 20(1), 121-141.
- บุศรา นิยมเวช. (2563). บทบาทของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8(2), 633-645.
- บุษบา หินเธาว์, รัตนา สิทธิอ่วม, จงกล เพชรสุข, ธัญญาพร มาบวบ และสุรีย์พร แก้วหล่อ. (2566). การศึกษาแนวทางการพัฒนา กลุ่มอาชีพทอผ้า ทัศนศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอไทยร่วมใจบ้านกร่างท่าวี ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*. 5(1), 62-77.
- เบญจนาศิริรัตน์ ไกรทิพย์ และเทิดเกียรติ แก้วพวง. (2564). การส่งเสริมองค์ความรู้และยกระดับคุณภาพหนองไม้แดงให้ถูกสุขลักษณะ กลุ่มอาชีพหนองไม้แดง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 5(25), 185-194.
- ปรววรรณ ดวงรัตน์, อาชัญญา รัตนอุบล และวีรฉัตร สุบุญโญ. (2563). รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุในสังคมเมือง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*. 17(1), 466-481.
- ปราริณา อาษาธิ. (2565). การประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพหลักสูตรทอผ้าศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัยจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 7(10), 210-227.
- พรปรีณัน เขมาภรณ์ และอภิชาติ เสนะนันท์. (2566). การพัฒนาหลักสูตรการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. *วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 5(7), 224-235.
- พัชรินทร์ เครือเทพ. (2559). การสร้างกลุ่มอาชีพหัตถกรรมและสินค้าเครื่องประดับจากดินปั้น (บ้านไอนดิน) อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. *วารสารการวิจัยการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*. 10(1), 61-67.
- ไพฑูริย์ ผิวผาง. (2561). รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความใส่ใจในอาชีพชุมชนเทศบาลตำบลเปือยน้อย อำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*. 13(45), 91-102.
- ลิตา พิมพ์า, อินทร์ อินอุ้นโชติ และ ศักดิ์ศรี สืบสิงห์. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*. 17(2), 37-52.
- วรรณวีร์ ภูมิพศเตโชดม, จุฬารัตน์ วัฒนะ และ ภัทรา วายจตุต. (2566). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อการเตรียมความพร้อมด้านการประเมินของผู้ประเมินผลการปฏิบัติงาน. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 6(2), 719-733.
- อ้อต ทองหวาน. (4 มีนาคม 2563). การปลูกฝ้ายพื้นเมืองในจังหวัดเลยเพื่อส่งเสริมการสร้างพื้นที่ป่าใน อำเภอวังสะพุง และ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย. [มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์, ผู้สัมภาษณ์].
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological review*. 84(2), 191.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social Learning Theory (Vol. 1)*. Prentice Hall: Englewood cliffs.
- Bessière, J. (1998). Local Development and Heritage: Traditional Food and Cuisine as Tourist Attractions in Rural Areas. *Sociologia ruralis*. 38(1), 21-34.

- Lock, J., Lakhal, S., Cleveland-Innes, M., Arancibia, P., Dell, D., & De Silva, N. (2021). Creating technology-enabled lifelong learning: A heutagogical approach. **British Journal of Educational Technology**. 52(4), 1646-1662.
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (2007). The knowledge-creating company. **Harvard business review**. 85(7/8), 162.
- Palanithurai, G., & Seerangarajan, R. (2018). Informal learning among handloom weavers: A case analysis of Chinnalapatti, Tamil Nadu, India. **TVET@ Asia**. 10, 1-16.
- Porter, M. (1999) **The Competitive Advantage of Nations**. Macmillan Business.
- Ray, C. (1998). Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. **Sociologia ruralis**. 38(1), 3-20.